

poledních a večerních podání léčiv konkrétního oddělení (byl zachován a nijak nenarušen standardní režim těchto oddělení). Zapojení sester i pacientů bylo dobrovolné. Všechna data včetně údajů o sestřích byla anonymizovaná a standardním způsobem ochráněna. Zaznamenána byla všechna léčiva podaná v době pozorování, v případě injekčních léčiv však byla zaznamenávána pouze subkutánně podaná léčiva.

Zaznamenávané údaje

- Údaje o pacientovi: pohlaví a věk pacienta, veškerá užívaná léčiva (název léčiva, síla, léková forma, cesta podání léčiva, dávka a dávkové schéma) a ostatní užívané léčivé přípravky.
- Údaje o sestře podávající léčiva: pohlaví, věk sestry, délka odborné praxe a délka praxe na daném oddělení a nejvyšší dosažené vzdělání.
- Údaje zaznamenávané při podání léčiv: dodržení hygienických zásad; způsob identifikace pacienta; podání léčiva, síly, dávky, lékové formy a cesty podání, jak bylo předepsáno; čas podání léčiva ráno, v poledne, večer vs. čas předepsaný v dekurzu pacienta (tolerovaná odchylka ± 15 minut u přesně časovaných léčiv); opomenuté léčivo; léčivo podané navíc oproti dekurzu pacienta; provedení generické substituce sestrou bez vědomí lékaře; kontrola správného užití léčiva; provedení zápisu do dekurzu pacienta sestrou; vyrušení sestry při podání léčiva; překročení doby použitelnosti léčivých přípravků včetně přípravků vnesených pacientem.
- Údaje o správném způsobu podání a zacházení s jednotlivými lékovými formami: nápoj použitý na zapištění léčiva; časový odstup podaného léčiva od užití potravy (*na lačno*, tj. více než 30 minut před jídlem nebo 2 hodiny po jídle; *před jídlem*, tj. do 30 minut před jídlem; *s jídlem*, tj. při jídle, těsně po jídle, resp. až do 2 hodiny po jídle); použité pomůcky a způsob zacházení s nimi; způsob zásahu do lékových forem; poklep na lékovku při kapání; protřepání nebo promíchání suspenze; dodržení správnosti postupu při subkutánní aplikaci léčiva;

dotyk oka; vytlačení první části masti; označení data otevření u vícedávkových lékových forem (např. sirupy); uchování při správné teplotě; relevantní ochrana před světlem aj.

Analýza dat

Analýza zaznamenaných dat zahrnovala čišťení a kontrolu zaznamenaných dat a určení, zda se jednalo o pochybení, a to s využitím platné legislativy, směrnic dané nemocnicí a relevantních informačních zdrojů dostupných na Farmaceutické fakultě Univerzity Karlovy v Hradci Králové. Zjištěná pochybení spojená s podáním léčiv sestrou byla rozdělena na léková a procesní pochybení; u procesních pochybení bylo sledováno zejména dodržování bezpečné identifikace pacienta a dodržování hygienických zásad, dále jednoznačnost preskripce, vyrušení sester a kontrola užití léčiva pacientem.

Data byla zhodnocena pomocí deskriptivní statistiky (průměr, směrodatná odchylka, relativní a absolutní četnost), kdy jako denominátor byl použit celkový počet podaných nebo opomenutých léčiv v dané fázi studie. Změny mezi jednotlivými fázemi studie byly popsány pomocí chí kvadrát testu (počet fází 3, stupeň volnosti 2). Změna ve frekvenci pochybení na počátku a konci studie (třetí a první fáze) byla popsána pomocí relativního rizika a 95% konfidenčního intervalu.

Intervence po první a druhé fázi studie

Studie zahrnovala komplexní a pro konkrétní oddělení na míru šité intervence směřující k minimalizaci výskytu pochybení. Realizovány byly interaktivní semináře pro lékaře a sestry zaměřené na identifikovanou pochybení a možnosti jejich eliminace, vytvořeny byly seznamy nejčastěji předepisovaných léčiv a jejich správné časování ve vztahu k potravě, připravena byla vhodná schémata ukazující správné postupy, provedeny byly úpravy standardů a dalších interních dokumentů pro ošetrovatelskou a lékařskou péči v kontextu identifikovaných pochybení a byly představeny konkrétní návrhy týkající se zapojení nemocničního a klinického farmaceuta do procesu preskripce a podání léčiv hospitalizovaným pacientům.

Výsledky

Do datového souboru bylo ve všech třech fázích sledování zahrnuto podání celkem 3 826 léčiv 222 pacientům s průměrným věkem přesahujícím 75 let. Tato léčiva podávalo celkem 55 sester převážně ženského pohlaví s průměrným věkem přesahujícím 34 let. V téměř 85 % případů bylo pozorováno podání pevných perorálních lékových forem. Detaily jsou uvedeny v tabulce 1.

Jak ukazuje tabulka 2, v rámci lékových pochybení spojených s podáním léčiv sestrou dosáhly v průběhu celé studie nejvyšší prevalence tyto kategorie pochybení: nedodržení časový odstup od potravy (19,00 %), provedení generické substituce bez vědomí lékaře (4,47 %), léčivo nebylo podáno ve správný čas (2,77 %), podána jiná síla účinné látky (2,35 %). Z 12 definovaných typů lékových pochybení byl u sedmi vyhodnocen pokles výskytu mezi třetí a první fází studie, z toho se u tří jednalo o statisticky významný rozdíl (nesprávný čas podání, nesprávný časový odstup od potravy, nesprávný zásah do lékové formy).

Tabulka 3 ukazuje změny mezi fázemi ve skupině procesních pochybení spojených s podáním léčiv sestrou. Vyjma dvou došlo u těchto pochybení ke statisticky významnému poklesu na konci studie (třetí fáze), byť jejich prevalence nebyly ani ve třetí fázi blízké nulovým hodnotám (např. hygiena rukou, identifikace pacienta).

Diskuze

Předložená observačně intervenční práce přináší v podmínkách České republiky komplexní data ohledně výskytu lékových a procesních pochybení vyskytujících se při podání léčiv sestrou s reálným dopadem na bezpečnost a zdraví pacientů v rámci jedné nemocnice. Pozorováno bylo téměř 4 000 podání léčiv, kterého se účastnilo 55 sester, přičemž aplikované intervence směřující k minimalizaci zjištěných pochybení ukázaly ve většině efektivitu těsně po jejich zavedení, ale i v dlouhodobém kontextu. Vytvořené intervence byly šité na míru konkrétním oddělením, respektive prevalencí konkrétních typů oddělení, a zahrnovaly jak nástroje edukačního charakteru, tak nástroje systémové a mezioborové. Přestože pozorování v rámci druhé fáze studie neukázalo